

A kötet mindenképpen hasznos útmutatóul szolgálhat a 1920-as évek történetét kutatók számára.

Balla Tibor

REICHSWEHR UND ROTE ARMEE

Dokumente aus den Militärarchiven Deutschlands und Russlands 1925–1931

Bearbeitet von Kai von Jena und Natalja E. Elisseeva

(Bundesarchiv, Koblenz, 1995. 127 o.)

Az olvasó igazi hadtörténelmi csemegével találkozik, amikor kezébe veszi ezt a hiánypótló művet. Első pillantásra szembeötlő, hogy német és orosz nyelven megjelent vékony dokumentumkötetről van szó, mely valószínűleg egy több hasonló kötetet magába foglaló, tervezett sorozat első példánya. A mű tulajdonképpen a német Szövetségi Levéltár és az Orosz Levéltári Szolgálat között 1992-ben Moszkvában aláírt megegyezés nyomán készülhetett el. A források kiadása egyben jól példázza az orosz és a német levéltárosok együttműködési készségét történelmük közös vonatkozásainak feltárására, széles olvasóközönséggel való megismertetésére.

A szerzők nem mindennapi, napjainkban egyre inkább az érdeklődés homlokterébe kerülő témát választottak. A német Reichswehr és a Vörös Hadsereg 1920-tól 1933-ig folytatott katonai együttműködése a két világháború közötti időszak legjobban őrzött államtitkai közé tartozott. A Szovjetunióban először az 1930-as évek végén végzett sztálini tisztogatásokkal összefüggésben derült fény a német haderőhöz fűződő kapcsolatokra. Mértékéről, céljairól a német és a nyugat-európai sajtóban is csak feltevések, féligazságok láttak napvilágot.

A kiadványban összesen előszót, öt német és öt orosz nyelven kinyomtatott dokumentumot találunk, amelyek mindegyike mellé rövid kivonatos ismertetéseket illetve mutatókat mellékeltek részben orosz, részben német nyelven. Az iratok csak a szükséges

mértékben kommentáltak, a tárgyi összefüggéseket a köztük lévő kereszthivatkozások világítják meg. Az eredeti katonai rövidítéseket, stilisztikai különlegességeket a szerkesztők megtartották.

A német–orosz szerzőpáros a kétnyelvű előszóban a rapallói szerződés 1922-es megkötésétől 1933-ig, Hitler hatalomra jutásáig terjedő időszakban a kifejezetten jó szovjet – német katonai kapcsolatok alakulását elemzi, követi nyomon. Számtalan, eddig a szakemberek által sem ismert részletre hívják fel az olvasó figyelmét. Kiderül a leírtakból, hogy Németországban a versaillesi béke rendelkezéseit, mondhatni, kezdettől fogva nem tartották be, a titkos fegyverkezést, mint például a légierő fejlesztését, a megkötések ellenére is folytatták. A levéltári anyagokból kiviláglik, hogy a mindkét félnek rendkívül hasznos és tanulságos együttműködés a légierő, a páncélos fegyvernem, a vegyi fegyverek fejlesztése és kipróbálása, a katonai személyzet kiképzése és iskolázása terén valósult meg. A Szovjetunióban több helyen és alkalommal próbálták ki közösen páncélosokat, repülőgépeket, vegyi fegyvereket, sőt a szovjetek egy német repülő alakulatot is kiképeztek. Ezzel párhuzamosan 1924–1932 között magas rangú szovjet tisztek 3–10 fős kis csoportja állandóan Németországban tartózkodott. A németek rendszeresen részt vettek a Vörös Hadsereg hadgyakorlatain. Hitler hatalomra kerülése után sem szakadtak meg teljesen a két fél közötti katonai kapcsolatok – például 1933

második felében egy kis csoport szovjet tiszt Stuttgartban tartózkodott kiképzésen –az együttműködés azonban korlátozottá vált.

A kötetben először nyilvánosságra hozott német, illetve szovjet dokumentumok a két fél között végbement katonai kooperáció körülményeinek részletes ismertetését adják, ennél fogva a Reichswehr és a Vörös Hadsereg katonapolitikai elgondolásaiba is betekintést nyerhetünk.

Az első dokumentum Kurt Student százados 1926 augusztusában a Szovjetunióban tett utazásáról szóló jelentése. A második irat Wilberg alezredes és Jeschonnek lovassági százados jelentése a Csapatok Hivatalának 1926 szeptemberi, Moszkvában és Lipeckben tett utazásukról. A harmadik dokumentum az Amberg Reichswehr–kutatócsoport 1926-os zárójelentése vegyi harcanyagok beszerzéséről és kipróbálásáról. A negyedik Fiebig százados jelentése a Vörös Légiflottánál végzett katonai tanácsadói feladatairól, 1926 márciusából. Az ötödik Fiebig százados 1926 februári jelentése a Reichswehr parancsnoksága számára a Vörös Légiflotta parancsnoki karának terveiről a Szovjetunió Lengyelország és Románia ellen viselt háborúja esetén történő mozgósításra vonatkozóan.

A 6–10. számú dokumentumot orosz nyelven adták közre. A hatodik irat címe: „A Vörös Hadsereg törzse helyettes vezetőjének, M. N. Tuhacsevszkijnek a Szovjetunió Forradalmi Katonatanácsához intézett

jelentéséből a Reichswehr 1925-ös őszi hadgyakorlatáról.” A hetedik címe a következő: „K. E. Vorosilov hadbiztos 1927 decemberi levele I. P. Uborjevicshez, az Észak–Kaukázusi Katonai Körzet parancsnokához a Reichswehr tanulmányozására szóló megbízással.” A nyolcadik az alábbi címet viseli: „A Vörös Hadsereg 5. lövészhadteste parancsnokának és politikai biztosának, A. I. Todorszkijnek jelentéséből, 1928. augusztus 11. és szeptember 30. között Németországban tett utazásukról.” A kilencedik a következő címet kapta: „J. K. Berzin (a Vörös Hadsereg Vezérkara negyedik igazgatóságának vezetője) jelentése K. E. Vorosilov hadügyminiszterhez a Reichswehr és a Vörös Hadsereg közötti együttműködésről.” Az utóbbi 1928 decemberéből származik. A tizedik dokumentum címe: „A Honvédelmi Népbiztosi Hivatalban folytatott megbeszélés jegyzőkönyve a Reichswehr vállalkozásairól a Szovjetunióban.” Az irat 1931 márciusában keletkezett.

A kötetet egyaránt haszonnal forgathatják a történészek, valamint a korszak iránt behatóbban érdeklődők. Bizonyára nem lenne érdektelen, ha a német példát követve a két világháború közötti korszak magyar történelmére vonatkozó, az orosz levéltárak mélyén megbúvó, eddig ismeretlen dokumentumok hasonló közös kiadásban kerülnének megjelentetésre.

Balla Tibor